

Tiedustelupalvelujen tarkkailutoiminta: perusoikeuksien turvaaminen ja oikeussuojakeinot Euroopan unionissa

Yhteenveto

Euroopan unionin perusoikeuskirjan 7 artiklassa vahvistetaan jokaiselle yksilölle Euroopan unionissa (EU) oikeus siihen, että heidän yksityis- ja perhe-elämäänsä kunnioitetaan, ja 8 artiklassa vahvistetaan oikeus heidän henkilötietojensa suojaan. Mainitussa 8 artiklassa määrätään, että henkilötietojen käsittelyn on tapahduttava asianmukaisesti ja tiettyä tarkoitusta varten. Siinä varmistetaan, että jokaisella on oikeus tutustua niihin tietoihin, joita hänestä on kerätty, ja saada ne oikaistuksi. Sen mukaan riippumattoman viranomaisen on valvottava tämän oikeuden noudattamista. Perusoikeuskirjan 47 artiklassa vahvistetaan oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin sekä oikeus oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin kohtuullisen ajan kuluessa.

Tiedotusvälineiden kesäkuussa 2013 aloittama Snowden-asiakirjojen julkaiseminen toi päivänvaloon tiedustelupalvelujen toteuttamat kattavat maailmanlaajuiset valvontaohjelmat. Jo ennen Snowdenin paljastuksia oli saatu viitteitä viestintätietojen laajamittaiseen seurantaan tarkoitettuista ohjelmista, jotka oli perustettu 11. syyskuuta 2001 tehtyjen terrori-iskujen jälkeen. Näiden paljastusten laajuus on edelleen vertaansa vaille, ja niillä on oletettavasti maailmanlaajuiset vaikutukset ihmisten yksityisyyteen. Tiedustelutoiminta ei enää kohdistu vain valtion- tai liikesalaisuuksiin vaan käsittää myös ihmisten välisen viestinnän laajamittaisen sieppaamisen. Tämä merkitsee puuttumista sekä yksilöiden yksityis- ja perhe-elämän kunnioittamista koskevaan oikeuteen että yksityisyyden suojaa ja tietosuoja koskevaan oikeuteen. Nämä oikeudet suojataan EU:n

tasolla Euroopan unionin perusoikeuskirjassa (jäljempänä perusoikeuskirja). Unionilla ja sen jäsenvaltioilla on näin ollen velvollisuus suojella edellä mainittuja oikeuksia myös tarkkailutoiminnan yhteydessä sekä antaa laittoman tarkkailun uhreille mahdollisuus käyttää oikeussuojakeinoja.

”Tällainen laajamittainen ja kohdentamaton tarkkailu on suhteetonta, ja sillä puututaan perusteettomasti perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklassa taattuihin oikeuksiin.”
(Euroopan unionin tuomioistuin, C-362/14 Maximilian Schrems vs. tietosuoja valtuutettu, julkisasiamiehen ratkaisuehdotus 23.9.2015.)

Paljastukset johtivat moniin erilaisiin reaktioihin. Snowdenin paljastusten vaikutuksia tarkasteltiin tiedusteluyhteisössä ja etenkin tiedustelupalvelujen valvonnasta vastaavien erityisten toimielinten keskuudessa laatimalla paljastuksia koskevia erityistutkimuksia ja -raportteja. Unionin toimielimissä paljastukset herättivät voimakkaita reaktioita. Euroopan komissio, Euroopan unionin neuvosto ja Euroopan neuvosto raportoivat paljastuksista, ilmaisivat huolensa laajamittaisista valvontaohjelmista, pyysivät selvityksiä Yhdysvaltojen viranomaisilta ja pyrkivät palauttamaan luottamuksen Yhdysvaltojen ja EU:n välisiin suhteisiin. Tässä vaiheessa on liian varhaista arvioida Snowdenin paljastusten kokonaisvaikutuksia. Paljastusten jälkeen eräissä EU:n jäsenvaltioissa tehdyissä tutkimuksissa on kuitenkin jo todettu, että niiden nykyistä kansallista lainsäädäntöä on uudistettava. Tätä korostettiin edelleen Yhdysvaltojen kansallisen turvallisuusviraston valvontaohjelmasta, eri jäsenvaltioiden valvontaelimistä ja niiden vaikutuksesta EU:n kansalaisten perusoikeuksiin ja transatlanttiseen yhteistyöhön oikeus- ja sisäasioissa 12. maaliskuuta 2014 annetussa Euroopan

parlamentin päätöslauselmassa [2013/2188(INI), P7_TA (2014)0230], jolla päätettiin käynnistää eurooppalainen digitaalinen habeas corpus.

”Snowdenin tekemät paljastukset antoivat meille mahdollisuuden toimia ja toivon, että toimistamme seuraa jotakin positiivista - tietosuojasäännöt, joista voimme olla ylpeitä”.

(Claude Moraes, Euroopan parlamentin jäsen, Euroopan parlamentin NSA-tutkintaa koskevan mietinnön esittelijä, lehdistötiedote 12. maaliskuuta 2014)

EU:n jäsenvaltioiden tarkkailutoimintaa koskevan lainsäädännön kartoitus

Euroopan parlamentti pyysi huhtikuussa 2014 Euroopan unionin perusoikeusvirastoa (FRA) ”tekemään perinpohjaisen tutkimuksen perusoikeuksien suojasta valvontatoiminnan yhteydessä”. FRA noudatti pyyntöä. Se kartoitti EU:n 28 jäsenvaltion tarkkailutoimintaa koskevan lainsäädännön ja laati yleiskatsauksen voimassa oleviin perusoikeusnormeihin. Kartoituksessa keskityttiin valvontamekanismeihin ja niiden henkilöiden käytettävissä oleviin oikeussuojakeinoihin, jotka vetoavat yksityisyyttään koskevan oikeuden rikkomiseen.

Lainsäädäntöä koskevassa FRA:n tutkimuksessa ei tarkastella tarkkailun teknisiä toteutustapoja. Siinä tutkitaan, miten jäsenvaltioiden nykyiset säädökset mahdollistavat teknisten toteutustapojen käytön, ja tarkastellaan erityisten toimielinten keskeistä roolia tiedustelupalvelujen toiminnan valvonnassa. Lisäksi siinä tutkitaan, missä määrin asianomaisten

takeiden avulla turvataan yksityisyyden suoja ja tietosuoja EU:n 28 jäsenvaltiossa.

Tiedustelupalvelujen tehtävät liittyvät ulkomaihin ja kohdistuvat ulkoisiin uhkiin, ja turvallisuuspalvelut toimivat kotimaassa ja käsittelevät kotimaisia uhkia. FRA:n raportissa käytetään termiä ”tiedustelupalvelut” molemmat palvelut kattavana yleisterminä.

Tässä tiivistelmässä esitellään FRA:n tutkimuksen keskeiset tulokset, jotka on julkaistu kokonaisuudessaan raportissa *Surveillance by intelligence services: fundamental rights safeguards and remedies in the EU – Mapping Member States’ legal frameworks* (Tiedustelupalvelujen tarkkailutoiminta: perusoikeuksien turvaaminen ja oikeussuojakeinot Euroopan unionissa – jäsenvaltioiden lainsäädännön kartoitus, ks. Lisätietoja).

Tiedonkeruu ja tietojen kattavuus

FRA tarkasteli tutkimusta varten tarkkailutoimintaa koskevaa lainsäädäntöä EU:n 28 jäsenvaltiossa ja analysoi lakeja ja asiaan liittyviä perusoikeusnormeja esittääkseen vertailevan analyysin tarkkailutoiminnan oikeudellisesta kehyksestä eri puolilla EU:ta.

FRA:n monitieteellisestä tutkimusverkosto Franetista saatujen vastausten perusteella virasto keräsi tietoja aineistotutkimuksen avulla EU:n kaikista 28 jäsenvaltiosta. Lisätietoja saatiin vaihtamalla

tietoja keskeisten kumppanien kanssa. Niistä mainittakoon monet jäsenvaltioissa toimivat FRA:n yhteyshenkilöt, erityiset toimielimet ja yksittäiset asiantuntijat. Tulokset pohjautuvat myös olemassa oleviin raportteihin ja julkaisuihin, joilla tuetaan kansallisia lainsäätäjiä niiden luodessa tiedustelupalveluja ja niiden demokraattista valvontaa koskevia oikeudellisia puitteita.

Myöhemmin on tarkoitus julkaista toinen sosi-
aalis-oikeudellinen raportti, joka sisältää FRA:n lausuntoja. Se perustuu empiiriseen tutkimukseen, ja siinä käsitellään tarkemmin nyt esiteltäviä tutkimustuloksia.

Perusoikeuksien turvaaminen ja EU:n lainsäädäntö

Karu totuus on, että laajamittaiseen tarkkailuun käytettävä teknologia tosiasiallisesti mitätöi kokonaan oikeuden internetissä tapahtuvan viestinnän yksityisyyteen.

(Yhdistyneiden kansakuntien (YK) erityisraportit ihmisoikeuksien ja perusvapauksien edistämisestä ja suojelusta terrorismia torjuttaessa (2014), neljäs yleiskokoukselle toimitettu vuosiraportti, A/69/397, 23. syyskuuta 2014)

Kaikkia EU:n jäsenvaltioita sitovat Yhdistyneiden kansakuntien (YK) laatimat ihmisoikeuksia koskevat oikeudelliset vähimmäisnormit, jotka ovat yleisesti sovellettavia. Niistä esimerkkinä on YK:n ihmisoikeusneuvoston päätöslauselma oikeudesta yksityisyyteen digitaalisella aikakaudella (Asiakirja A/HRC/28/L.27, 24. maaliskuuta 2015). Monet YK:n asiantuntija- ja sopimuselimet ovat Snowdenin paljastusten johdosta tuominneet laajamittaisen tarkkailun käytännöt. Vähimmäisnormeja on myös Euroopan neuvoston normeissa ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä. Tärkeä merkitys on myös Euroopan unionin tuomioistuimen tulkitsemalla EU:n lainsäädännöllä. Myös itse-sääntelytoimenpiteet ja ei-sitovat säädökset ovat tärkeitä aloilla, joilla sovelletaan vain rajoitettuja kansainvälisiä sääntöjä eikä voimassa olevaa kansainvälistä ihmisoikeuslainsäädäntöä.

Raportissa käsitellään yksityisyyden suojaaja tietosuoja koskevia perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklassa vahvistettuja oikeuksia. Oikeudesta tietosuojaan säädetään myös EU:n primaari- ja johdetussa oikeudessa, joissa taataan niiden soveltamisalan puitteissa, että henkilötietojen käsittely on suoritettava lainmukaisesti ja vain siltä osin kuin se on tarpeen tavoitellun oikeutetun päämäärän saavuttamiseksi. Nämä oikeudet koskevat kaikkia henkilöitä riippumatta siitä, ovatko he EU:n kansalaisia vai kolmansien maiden kansalaisia. Perusoikeuskirjan 52 artiklan 1 kohdan mukaan tämän oikeuden käyttämistä koskevia rajoituksia voidaan säätää ainoastaan lailla ja kyseisten oikeuksien keskeistä sisältöä kunnioittaen vain, jos ne ovat välttämättömiä ja suhteellisuusperiaatteen mukaisia sekä vastaavat tosiasiallisesti unionin tunnustamia yleisen edun mukaisia tavoitteita.

EU:ssa ei kansainvälisistä ohjeista huolimatta ole koko EU:n kattavaa yhdenmukaista käsitystä kansallisen turvallisuuden merkityksestä. Tätä käsitettä ei määritellä tarkemmin EU:n lainsäädännössä eikä Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä, vaikka viimeksi mainitun mukaan

perusoikeuksia koskevia poikkeuksia on tulkittava suppeasti ja ne on perusteltava.

”Kansallisen turvallisuuden” epäselvä rajaaminen vaikeuttaa EU:n lainsäädännön soveltamista. Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 4 artiklan 2 kohdan mukaan ”kansallinen turvallisuus säilyy yksinomaan kunkin EU:n jäsenvaltion vastuulla”. Tämä ei tarkoita, että kansallista turvallisuutta koskeva poikkeus estäisi kokonaan EU:n lainsäädännön soveltamisen. EU:n toimielimet, erityisesti Euroopan unionin tuomioistuin, voivat arvioida kansallisen turvallisuuden käsitteen tulkintaa jäsenvaltioiden tasolla ja tapaa, jolla tarkkailuohjelmia toteutetaan.

Kohdennettu ja kohdentamaton tarkkailu

FRA:n tutkimuksessa tarkastellaan, miten kohdennettu ja kohdentamaton tarkkailu on organisoitu EU:n jäsenvaltioiden lainsäädännön mukaisesti.

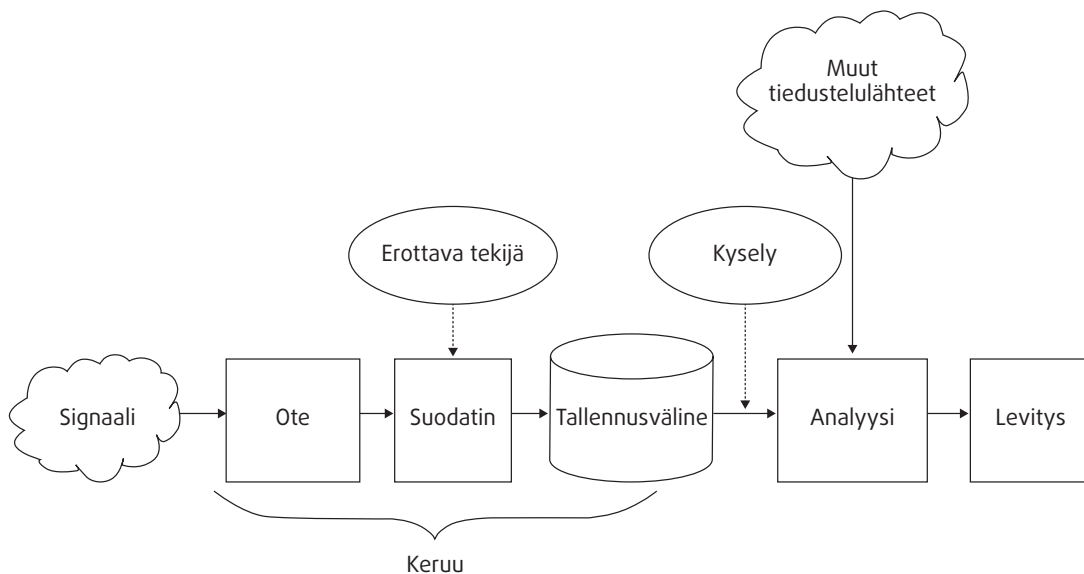
Tiedustelu- ja turvallisuuspalveluja käsittelevä Alankomaiden tutkintakomitea (CTIVD) määrittelee kohdennetun ja kohdentamattoman tarkkailun seuraavasti:

- kohdennettu tarkkailu tarkoittaa tarkkailua, jossa henkilö, organisaatio tai tekninen ominaisuus, josta tietoja aiotaan kerätä, voidaan määritellä etukäteen;
- kohdentamaton tarkkailu tarkoittaa tarkkailua, jossa henkilöä, organisaatiota tai teknistä ominaisuutta, josta tietoja aiotaan kerätä, ei voida määritellä etukäteen.

CTIVD, vuosiraportti 2013-2014, Haag, 31. maaliskuuta 2014, s. 45-46

Paljastuneiden tarkkailuohjelmien, kuten PRISMin, Xkeyscoren ja Upstreamin, keräämien tietojen laajuus sai aikaan mittavia reaktioita. Usein kohdentamattomana pidettyyn ”laajamittaiseen valvontaan” kuuluu tietojen kerääminen määrinä, jotka poikkeavat huomattavasti niistä määristä, joita kerätään perinteisillä salaisilla (kohdennetuilla) tarkkailumenetelmillä, kuten puhelinkuuntelun avulla. Viimeksi mainittu kerääminen perustuu tiettyyn henkilöön tai organisaatioon kohdistuviin ennakoepäilyihin. EU:n jäsenvaltioiden säädösten mukaan

Kaavio: Signaalitiedustelun käsitelmä

Lähde: Yhdysvallat, Kansallinen tutkimusneuvosto (2015), s. 28

tämäntyyppinen tarkkailutoiminta on yleistä ja hyväksyttyä. Valtaosassa EU:n jäsenvaltioiden lainsäädännöstä ei säännellä tai edes varsinaisesti mainita ”laajamittaista tarkkailutoimintaa”. Vain muutamilla EU:n jäsenvaltioilla on yksityiskohtaisia säännöksiä signaalitiedustelusta (SIGINT). SIGINT on yleinen termi, jolla kuvataan tiedustelupalvelujen toteuttamaa signaalien sieppaamista monista eri lähteistä. FRA käyttää tutkimuksessaan termiä ”signaalitiedustelu” analyysin kaikissa vaiheissa.

SIGINT perustuu sotilastiedusteluun. Sillä tarkoitetaan automaattista tiedonkeruuta, joka toteutetaan sieppaamalla ja keräämällä tiedustelutoimintaan liittyviä digitaalisia tietoja. Jäljempänä olevasta kaaviosta käy ilmi, että kerätyt signaalit suodatetaan käyttämällä erottavia tekijöitä tai valitsimia, jotka ovat joko ennakolta tai dynaamisesti suodatusprosessiin sisällytettäviä parametreja. Niillä määritellään kriteerit, joiden avulla määritetään, mitkä tiedot tallennetaan merkityksellisten tietojen saamiseksi (esimerkiksi ”kaikki sähköpostiosoitteet, joita käytetään viestintään Jemenin kanssa”).

Yhdysvaltojen kansallisakatemioiden kansallisen tutkimusneuvoston mukaan signaalitiedustelu on kattava termi, joka liittyy kaikkiin sähköiselle välille tallennettuihin tietoihin. Venetsian komissio käyttää SIGINTiä yhteisnimityksenä keinoille ja menetelmille, joilla siepataan ja analysoidaan radioviestintää (mukaan luettuna satelliitti- ja matkapuhelinviestintä) sekä kaapelien välityksellä tapahtuva viestintää.

FRA:n analyysi, joka koskee tiedustelupalvelujen tarkkailumenetelmien sääntelyyn käytettävää lainsäädäntöä, osoittaa, että viiden EU:n jäsenvaltion (Alankomaat, Ranska, Ruotsi, Saksa ja Yhdistynyt kuningaskunta) lainsäädännössä säädetään yksityiskohtaisesti edellytyksistä, joilla sallitaan sekä kohdennettu että kohdentamaton tarkkailutoiminta, kuten signaalitiedustelu. Muiden jäsenvaltioiden lainsäädännössä määritellään kyseiset edellytykset puutteellisesti. Tämä vaikeuttaa signaalitiedustelussa käytettävien täsmällisten menetelmien oikeudellista analyysia. Vaikka näiden maiden lainsäädännössä ei mainita erikseen SIGINTiä, sitä voidaan kuitenkin toteuttaa. Koska tästä käytännöstä määrätään vain näiden maiden julkaisemattomissa sääntelytoimenpiteissä, sovellettavaa lainsäädäntöä analysoimalla ei saada selvyyttä asiaan.

Keskeiset havainnot

Tiedustelupalvelut ja tarkkailutoimintaa koskeva lainsäädäntö

Tiedustelupalvelujen tarkoitus ja rakenne

Tiedustelupalvelujen tärkein tavoite demokraattisissa yhteiskunnissa on suojella kansallista turvallisuutta ja avoimen yhteiskunnan perusarvoja käyttämällä salaisia tiedustelutyökaluja. Yksittäisten EU:n jäsenvaltioiden tiedusteluyhteisöjen rakenteet liittyvät tiiviisti maakohtaiseen historialliseen kehitykseen eivätkä välttämättä noudata perusoikeusnormeja. Tiedustelupalvelujen perustamistavoissa on siis huomattavia eroja eri puolilla unionia. Eräissä jäsenvaltioissa tehtäviä hoitaa kaksi tiedustelupalvelua, ja toisissa on käytössä viisi tai kuusi elintä.

- Lähes kaikki EU:n jäsenvaltiot ovat perustaneet vähintään kaksi tiedustelupalveluelintä, yhden siviiliasioita ja toisen sotilasasioita varten. Viimeksi mainittuja ei käsitellä raportissa. Siviilitiedustelupalvelut toimivat yleensä sisäministeriöiden alaisuudessa ja joissakin tapauksissa myös pääministerin tai presidentin alaisuudessa.
- Eräissä jäsenvaltioissa siviilitiedustelupalvelut on jaettu kahteen palveluun, joista toinen hoitaa kotimaan ja toinen ulkomaiden tehtäviä. Jotkut jäsenvaltiot ovat lisäksi antaneet tiedustelutehtävät yksilöille, jotka ovat erikoistuneet tiettyyn uhkaan, kuten järjestäytyneeseen rikollisuuteen, lahjontaan tai terrorismin torjuntaan.

Kansallisen turvallisuuden suojeleminen

FRA:n tutkimuksessa tarkastellaan käsitettä ”kansallinen turvallisuus” tiedustelupalvelujen tehtävän ja niiden tarkkailutoimienpiteiden valossa, joita ne voivat suorittaa. Tutkimustuloksista käyvät jälleen ilmi EU:n jäsenvaltioiden väliset huomattavat erot.

- Tiedustelupalvelujen ensisijainen tavoite on suojella kansallista turvallisuutta, jonka käsitettä ei kuitenkaan ole yhdenmukaistettu EU:n jäsenvaltioissa. Kansallisen turvallisuuden kattavuus määritellään vain harvoin, ja toisinaan käytetään myös muita samankaltaisia termejä. Osa jäsenvaltioista ei käytä ollenkaan termiä ”kansallinen turvallisuus” vaan mainitsee sen sijaan

”sisäisen turvallisuuden” ja/tai ”ulkoisen turvallisuuden” tai ”valtion turvallisuuden”.

- Tiedustelupalvelujen tehtävien laajuus (eli mandaatti) vaihtelee jäsenvaltioittain. Perinteisempien alojen lisäksi joidenkin tiedustelupalvelujen mandaattiin kuuluvat myös järjestäytyneet rikollisuus ja tietoverkkorikollisuus. Näitä termejä ei ole määritelty yhdenmukaisesti.

Tarkkailutoiminnan oikeudellinen sääntely

Lainvalvonnan tehtävien ja tiedustelupalvelujen tehtävien välinen raja on toisinaan hämärtyneet. Tehtävien laajentaminen on aina perusteltava asianmukaisesti siten, että se on tarpeellista valtion turvallisuuden varmistamiseksi, mikä on tiedustelupalvelujen perustamisen perimmäinen syy.

- Useimpien jäsenvaltioiden lainsäädännössä säännellään vain kohdennettua tarkkailua, joka kohdistuu yksittäisiin henkilöihin tai määriteltyihin ryhmiin tai organisaatioihin. Viisi jäsenvaltiota on kohdennetun tarkkailutoiminnan sääntelyn lisäksi vahvistanut yksityiskohtaista lainsäädäntöä, joka koskee signaalitiedustelun käyttöedellytyksiä.
- Sovellettavia ihmisoikeusnormeja tarkasteltaessa voidaan havaita, että kansallisesta lainsäädännöstä puuttuu selkeitä määritelmiä, joista kävisivät ilmi ne henkiloryhmät ja niiden toimien laajuus, joista voidaan kerätä tiedustelutietoja.
- Valtaosassa jäsenvaltioita (26:ssa 28:sta) tiedustelupalveluja säännellään lailla. Säännöksillä säädetään maiden tiedustelupalvelujen organisaatiosta ja toiminnasta. Yhden jäsenvaltion perustuslaissa kielletään sen tiedustelupalvelua toteuttamasta tarkkailutoimintaa. Eräs toinen jäsenvaltio on parhaillaan vahvistamassa lainsäädäntöä, jossa säädetään sen tiedustelupalvelujen tarkkailukäytännöistä.
- FRA:n analyysistä käy ilmi, että oikeusperustat, joissa määritellään EU:n jäsenvaltioiden tiedustelupalvelujen tehtävät ja valtuudet, vaihtelevat huomattavasti. Ääripäitä ovat toisaalta kansallisten palvelujen organisaation ja toimintatavan kattava yksi ainoa säädös ja toisaalta monimutkaiset oikeudelliset kehykset, jotka koostuvat useista laeista ja asetuksista, joissa säädetään tiedustelupalvelujen tehtävää,

organisaatioita, valtuuksia ja toimintatapoja koskevista erityisnäkökohdista.

- Valtaosa jäsenvaltioista säätää tiedustelupalvelujen toiminnasta kahdessa eri laissa: toinen niistä koskee palvelujen tehtävää ja organisaatiota ja toinen toimintatapoja ja palvelujen käytämisen edellytyksiä.
- Useimmissa EU:n jäsenvaltioissa (23:ssa 28:sta) tiedustelupalvelut ja lainvalvontaviranomaiset toimivat erillään toisistaan. Kaksi jäsenvaltiota on hiljattain siirtynyt pois järjestelmästä, jossa tiedustelupalvelut toimivat poliisin tai vastaavien lainvalvontaviranomaisten alaisuudessa.

Tiedustelupalvelujen valvonta

FRA:n analyysissa tarkastellaan tiedustelupalvelujen toteuttamaan tarkkailuun liittyviä vastuumeکانimeja. Siinä kuvataan erityisesti EU:n jäsenvaltioiden perustamia valvontameکانimeja. Valvonnan avulla varmistetaan julkinen vastuullisuus tiedustelupalvelujen tekemistä päätöksistä ja toteuttamista toimista. Asiantuntijoiden mukaan valvonnan tavoitteena on välttää toimivallan väärinkäyttöä, oikeuttaa rajoittavien valtuuksien käyttäminen ja saavuttaa parempia tuloksia konkreettisten toimien arvioinnin jälkeen. Venetsian komission raportin ja muiden akateemisten tutkimusten perusteella valitsee yleinen yhteisymmärrys siitä, että valvonnan olisi koostuttava seuraavista osatekijöistä:

- täytäntöönpanoviranomaisen suorittama valvonta;
- parlamentaarinen valvonta;
- asiantuntijavalvonta;
- tuomioistuimen toteuttama valvonta.

Täytäntöönpanoviranomaisen suorittama valvonta ja koordinointi valvontaelinten välillä

Täytäntöönpanoviranomainen voi valvoa tiedustelupalveluja monin eri tavoin; määrittelemällä niiden strategiset toimintalinjat ja ensisijaiset tavoitteet tai antamalla ohjeita; nimeämällä ja/tai nimittämällä tiedustelupalvelun ylimmän johdon; laatimalla talousarvion, josta parlamentti lopulta äänestää; tai hyväksymällä yhteistyön muiden palvelujen kanssa. Täytäntöönpanoviranomaisella on eräissä

jäsenvaltioissa keskeinen rooli myös tarkkailutoimienpiteiden oikeuttamisessa.

Tehokas valvonta edellyttää eri valvontaelinten välistä moitteetonta koordinoitua, jolla varmistetaan, että tiedustelupalvelujen toiminnan kaikki osa-alueet kuuluvat valvonnan piiriin. Jos valvontaelimillä ei ole selkeää ja kattavaa kuvaa koko kansallisen tiedusteluyhteisön toiminnasta, valvontaan syntyy porsaanreikiä ja koko valvontajärjestelmän tehokkuus heikentyy.

- EU:n jäsenvaltioiden toimintalinjojen ja oikeusjärjestelmien kirjavuus on johtanut vastaavaan kirjavuuteen tiedustelupalveluja valvovissa elimissä. EU:n jäsenvaltioiden valvontajärjestelmissä on huomattavia eroja. Käytössä olevista järjestelmistä voidaan johtaa hyviä käytäntöjä, ja yksittäisille osa-alueille olisi hyötyä lakiuudistuksesta, jolla vahvistettaisiin valvontaelinten toimivaltaa.
- Valvontaelimille annettavissa valtuuksissa on huomattavia eroja ja niitä on myös valtuuksien käyttömahdollisuuksissa.
- Seitsemällä jäsenvaltiolla on valvontajärjestelmät, joissa valvonnasta vastaavat täytäntöönpanoviranomainen, parlamentti, oikeuslaitos (ennakkohyväksynnän kautta) ja asiantuntijaelimet yhdessä. Missään näistä seitsemästä jäsenvaltiosta ei kuitenkaan ole lainsäädäntöä, jossa sallittaisiin signaalitiedustelutietojen keruu.
- Tehokas valvonta ei välttämättä edellytä kaikkia edellä mainittuja neljää valvontameکانimia. Tehokasta valvontaa voidaan toteuttaa edellyttäen, että sitä hoitavat elimet täydentävät toisiaan ja muodostavat kaiken kaikkiaan vahvan järjestelmän, joka pystyy arvioimaan, suoritetaanko tiedustelupalvelujen tehtävää asianmukaisesti. Näin tapahtuu, jos valvontavaltuudet kattavat tiedustelupalvelun toiminnan kaikki osa-alueet. Jos itse tehtävä on epäselvä tai puutteellisesti kehitetty, valvontaelimet eivät kuitenkaan pysty vaikuttamaan asiaan.
- On oleellista, että valvontaelimillä on oikeus tarkastaa tietoja ja asiakirjoja. Tiedustelupalvelujen keräämät tiedot ovat arkaluontoisia, ja niiden asianmukaisesta käsittelystä on oltava riittävät takeet. Valvontaelimet eivät voi suorittaa tehtäviään, ellei niillä ole oikeutta tarkastaa kaikkia asiaan liittyviä tietoja. Käytännössä näitä edellytyksiä ei kuitenkaan täytetä.

Parlamentaarinen valvonta

Parlamentaarinen valvonta on tärkeää, koska parlamentin tehtävänä on huolehtia hallituksen vastuullisuudesta. Parlamentti on lainsäätäjänä vastuussa sellaisen selkeän ja ymmärrettävän lainsäädännön antamisesta, jossa määritellään tiedustelupalvelut ja niiden organisaatio, erityisvaltuudet ja rajoitukset. Se vastaa myös tiedustelupalvelujen talousarvion hyväksymisestä ja tutkii eräissä jäsenvaltioissa, onko toiminta lainsäädännön mukaista.

- FRA:n tutkimuksen mukaan 24:ssä EU:n jäsenvaltiossa toteutetaan parlamentaarista valvontaa. Niistä 21:ssä erityiset parlamentaariset valiokunnat valvovat tiedustelupalveluja. Jotkut jäsenvaltiot ovat perustaneet yhden parlamentin valiokunnan käsittelemään erilaisia turvallisuus- ja tiedustelupalveluja ja jotkut monia eri valiokuntia, joista kuin käsittelee yksittäistä palvelua.
- Minkään jäsenvaltion parlamentin valiokunnalla ei ole oikeutta tutustua rajoituksetta tiedustelutietoihin.
- Jäsenvaltioiden parlamenttien valiokuntien tehtävät vaihtelevat. Valtaosalla niistä on valvontavaltuudet, jotka liittyvät lainsäädäntöön, talousarvion ja palvelujen toimintaa koskevien tietojen vastaanottamiseen. Vain pieni osa niistä voi käsitellä valituksia, tehdä tiedustelupalveluja koskevia sitovia päätöksiä tai osallistua tarkkailutoimenpiteiden hyväksymiseen.
- Tutkimusten aloittamista koskevan parlamenttien valiokuntien toimivallan osalta on todettava, että valiokunnat valtuutetaan useimpien maiden lainsäädännössä pyytämään, mutta ei vaatimaan, tietoja tiedustelupalveluilta tai täytäntöönpanoviranomaiselta.

Asiantuntijavalvonta

Asiantuntijavalvonta on erityisen arvokasta, koska sen ansiosta aiheeseen perehtyneet henkilöt voivat omistautua asialle. He voivat tutkia tiedustelupalvelujen toimia vapaina poliittisista uskollisuusvelvoitteista. Euroopan neuvoston ihmisoikeusvaltuutetun mukaan heillä on usein parhaat mahdollisuudet toteuttaa turvallisuus- ja tiedustelupalvelujen toiminnan jokapäiväistä valvontaa.

- Vaikka parlamentaarinen valvonta on avainasemassa, sitä on täydennettävä muiden valvontaelinten ja etenkin vahvojen asiantuntijaelinten suorittamalla valvonnalla, joka kohdistuu operatiivisiin toimiin, kuten henkilötietojen keräämiseen, vaihtamiseen ja käyttöön, sekä yksityiselämän kunnioittamista koskevan oikeuden suojeluun.

- EU:n jäsenvaltioista 15 on perustanut yhden tai useampia asiantuntijaelimiä, jotka hoitavat yksinomaan tiedustelupalvelujen valvontaan liittyviä tehtäviä. Niiden valtuuksiin kuuluu tarkkailutoimenpiteiden oikeuttaminen, valitusten tutkinta, asiakirjojen ja tietojen pyytäminen tiedustelupalveluilta ja neuvojen antaminen täytäntöönpanoviranomaiselle ja/tai parlamentille. Asiantuntijaelimillä on oltava riittävästi itsenäisyyttä, resursseja ja toimivaltuuksia, jotta niiden toimintamahdollisuudet olisivat optimaaliset.

- Eräissä jäsenvaltioissa tarkkailutoimenpiteiden hyväksyminen ei kata tiedustelupalveluista ja täytäntöönpanoviranomaisesta riippumattomia elimiä.

- Jäsenvaltioissa, joissa riippumaton elin sallii tarkkailutoimenpiteet, kohdennettu tarkkailu edellyttää yleensä tuomioistuimen lupaa tai vaihtoehtoisesti asiantuntijaelinten lupaa. Signaalitiedustelutietojen keräämisen valvontaan ei ole olemassa yhteistä toimintamallia.

- Tarkkailutoiminnan oikeudellisten näkökohtien tunteminen on välttämätöntä, ja asiantuntijaelinten on myös täytettävä tekniset pätevyysvaatimukset. Jotkut jäsenvaltiot varmistavat tämän ottamalla mukaan monien eri alojen, muun muassa tieto- ja viestintätekniikan alan, asiantuntijoita. Toiset jäsenvaltiot taas luottavat vahvasti tuomareihin tai aiemmin tuomareina toimineisiin henkilöihin ja parlamentin jäseniin.

Keskeinen rooli henkilötietojen suojaamisessa on EU:n jäsenvaltioissa annettu yksityisyyden suojan ja tietosuojan varmistamiseen käytettävälle erityiselle toimielimelle eli tietosuojaviranomaisille. Tämä rooli vahvistetaan EU:n primaari- ja johdetussa oikeudessa. Tiedustelupalvelujen valvontaan erikoistuneilla asiantuntijaelimillä on kuitenkin selkeästi tunnistettua asiantuntemusta yksityisyyden suojasta ja tietosuojasta tiedustelun alalla.

- FRA:n tutkimuksen mukaan seitsemän jäsenvaltion tietosuojaviranomaisilla on muihin tietojenkäsittelytoimiin ja julkisen ja yksityisen sektorin rekisterinpitäjiin verrattuna samat valtuudet tiedustelupalvelujen suhteen kuin kaikkien muiden rekisterinpitäjien suhteen. Tietosuojaviranomaisilla ei 12 jäsenvaltiossa ole tiedustelupalveluihin liittyvää toimivaltaa, ja niiden valtuudet ovat rajalliset yhdeksässä jäsenvaltiossa.

- Jäsenvaltioissa, joissa tietosuojaviranomaisilla ja muilla valvontaa hoitavilla asiantuntijaelimillä on jaettu toimivalta, niiden välisen yhteistyön puutteellisuus voi aiheuttaa vastuualueiden pirstoutuneisuudesta johtuvia aukkoja. Jäsenvaltioissa, joissa tietosuojaviranomaisilla ei ole

tiedustelupalveluihin liittyvää toimivaltaa, valvontaelin on vastuussa sen varmistamisesta, että yksityisyyden suojan ja tietosuojan takeita sovelletaan asianmukaisesti.

- Tietosuojaan liittyvien oikeussuojakeinojen saatavuutta käsittelevä FRA:n aiempi tutkimus osoittaa, että tietosuojaviranomaisten valmiuksia on parannettava. Tämä on tärkeää niiden tehtävien kannalta, joita tietosuojaviranomaisilla voisi olla tiedusteluviranomaisten valvonnassa.

Oikeussuojakeinot

Sovellettavien kansainvälisten normien mukaan jokaisella, joka epäilee joutuneensa yksityisyyden suojan tai tietosuojan loukkauksen kohteeksi, on oltava mahdollisuus käyttää oikeussuojakeinoja tilanteen korjaamiseksi. Oikeus tehokkaiisiin oikeussuojakeinoin antaa yksittäisille henkilöille mahdollisuuden hakea oikeussuojaa heidän oikeuksiensa loukkaamisen tapauksessa. Se on olennainen osa oikeuden saatavuutta. Oikeussuojakeinon on oltava ”tehokkaita” sekä käytännössä että oikeudellisesti.

Kuten tietosuojaan liittyvien oikeussuojakeinojen saatavuutta ja oikeuden saatavuutta koskevista aiemmista FRA:n raporteista käy ilmi, yksityisyyden suojan tai tietosuojan loukkauksen uhreiksi joutuneiden käytettävissä on monia oikeussuojan hakemisen väyliä. Elimillä, jotka eivät ole tuomioistuimia, on tarkkailutoiminnan alalla tärkeä oikeussuojaan liittyvä rooli, kun otetaan huomioon käytännön ongelmat, jotka liittyvät asian saamiseen yleisen tuomioistuimen käsiteltäväksi. Edellä mainittuihin elimiin lukeutuu 28:ssa EU:n jäsenvaltiossa asiantuntijaelimiiä (mukaan luettuna tietosuojaviranomaiset) sekä täytäntöönpanoviranomaisia ja parlamentaarisia elimiiä ja oikeusasiamieslaitoksia. Osassa jäsenvaltioita on huomattava määrä elimiiä, jotka eivät ole tuomioistuimia ja joilla on oikeussuojaan liittyviä tehtäviä tarkkailutoiminnan alalla. Tätä näkökohtaa olisi kuitenkin tarkasteltava seuraavien havaintojen valossa.

Oikeussuojan hakemisen monimutkaisuus ei helpota tehokkaiden oikeussuojakeinojen täytäntöönpanoa eivätkä sitä myöskään helpota SIGINTiä käyttävien tiedustelupalvelujen keräämät tietomäärät. Oikeussuojan hakeminen on vaikeaa, koska siihen liittyvät väylät ovat hajanaisia ja lokeroituneita. Kerätyistä tiedoista käy itse asiassa ilmi, että vain pieni määrä tarkkailukäytännöt riittävistä tapauksista on ratkaistu kansallisella tasolla Snowdenin paljastusten jälkeen.

Tiedottamisvelvollisuus ja tiedonsaantioikeus

Oikeus saada tietoa ja tarkastaa tiedot ovat olennaisen tärkeitä, jotta ihmiset saadaan tiedostamaan tarkkailutoimet ja aloittamaan oikeussuojan hakemisen. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on kuitenkin hyväksynyt näiden oikeuksien perustellun rajoittamisen (ks. asia 5029/71, Klass ym. v. Saksa, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 6.9.1978). FRA:n tutkimuksen mukaan tiedustelupalvelujen toimintaan sovellettava salassapitovelvoite tosiasiansa rajoittaa näitä oikeuksia. Toinen tekijä on SIGINTin välityksellä kerättyjen tietojen määrä verrattuna perinteisempiin tarkkailun muotoihin.

- Kahdeksassa jäsenvaltiossa tiedottamisvelvollisuudesta ja tiedonsaantioikeudesta ei säädetä ollenkaan lailla. Sen sijaan sovelletaan turvaluokiteltuja asiakirjoja ja valtiosalaisuuksia koskevia sääntöjä. Tiedottamisvelvollisuudesta ja tiedonsaantioikeudesta säädetään lailla muissa 20 jäsenvaltiossa. Osassa niistä säädetään konkreettisista määräajoista, joihin kuitenkin sovelletaan poikkeuksia. Poikkeuksille on monia erilaisia perusteluja, kuten kansallinen turvallisuus, kansalliset intressit tai tarkkailutoimen tarkoitus.
- Vain kahdella jäsenvaltiolla on erityissäännöksiä, jotka koskevat tiedottamisvelvollisuutta signaalitiedustelun yhteydessä. Toisessa niistä henkilöitä ei informoida, jos käytetyt valintatekijät eivät liity juuri häneen. Toisessa taas henkilöä ei informoida, jos saadut henkilötiedot hävitetään heti keräämisen jälkeen eikä niitä käsitellä myöhemmin.
- Kymmenen EU:n jäsenvaltion valvontaelimet, mukaan luettuna kuusi kansallista tietosuojaviranomaista, tutkii rajoituksia, jotka liittyvät oikeuteen saada tietoa ja oikeuteen tarkastaa tiedot. Ne tutkivat, onko kansalliseen turvallisuuteen kohdistuva uhka, johon on vedottu, perusteltu, ja/tai käyttävät välillisesti yksittäisen henkilön tiedonsaantioikeutta. Viimeksi mainitussa tapauksessa elimet arvioivat, voidaanko tiedonsaantioikeus myöntää tai onko oikeutettua evätä se. Lisäksi ne tutkivat tietojenkäsittelyn lainmukaisuuden. Yhdessä jäsenvaltiossa edellytetään tuomioistuimen määräys, jolla vahvistetaan, että tietojen antaminen vaarantaisi tutkinnan tai sen epäämiseksi on muita perusteita.
- Kahdessa jäsenvaltiossa ei myönnetä oikeutta itse tietojen tarkastamiseen. Lainsäädännössä kuitenkin säädetään oikeudesta, joka johtaa samaan tulokseen. Yksittäinen henkilö voi pyytää valvontaelintä tutkimaan, ovatko hänen tietonsa laittoman tarkkailun kohteena.

- Joissakin jäsenvaltioissa valvontaelin, joka osallistuu välillisesti tiedonsaantipyyntöä koskevan yksittäisen henkilön oikeuden käyttämiseen, ei vahvista eikä kiellä tietojen käsittelyä. Vastauksissa todetaan yleensä vain että valitus on käsitelty ja/tai tutkittu.

Oikeussuojan hakeminen tuomioistuimessa

Kaikki jäsenvaltiot antavat yksittäisille henkilöille mahdollisuuden valittaa yksityisyyden loukkaamisesta tuomioistuimessa riippumatta siitä, onko loukkaukset tehty kohdennettua vai signaalitiedustelua käyttämällä. Yksityishenkilöt voivat valittaa tuomioistuimeen yksityisyyteen puuttumisesta sekä riitauttaa valvontaelimen päätöksiä, jotka koskevat heidän yksityisyyden loukkaamista koskevia kankeita. Tuomioistuimet antavat yksityishenkilöille mahdollisuuden hakea oikeussuojaa myös tarkkailutoiminnan alalla.

- FRA:n aiemmassa tutkimuksessa havaittiin kuitenkin, että tuomareilla ei ollut tietosuojan erityisasiantuntemusta, mikä vaikeutti tuntuvasti oikeussuojan saamista tietosuojaloukkausten yhteydessä. Tämä havainto on merkityksellinen tarkkailutoiminnan alalla. Siellä tarvitaan tiedustelussa edellytettävän salassapidon lisäksi esimerkiksi myös asiaan liittyvä asiantuntemusta tieto- ja viestintätekniikasta tai tiedustelusta.
- Vain kaksi jäsenvaltiota on lieventänyt oikeussuojaan liittyvää erityisasiantuntemuksen puutetta käyttämällä tuomareita tai tuomioistuimia, joilla on käytettävissä tarpeellinen tietämys, jota tarvitaan (usein) teknisistä seikoista päättämiseen, ja joille sallitaan salaisiin aineistoihin tutustuminen.

Tuomioistuimen ulkopuoliset oikeussuojakeinot

Yksityishenkilöiden on yleensä helpompi käyttää tuomioistuimen ulkopuolisia vaihtoehtoja, koska menettelysäännöt eivät ole yhtä tiukkoja, valitusten esittäminen ei ole yhtä kallista ja menettelyt ovat nopeampia kuin tuomioistuimissa. Tämä vahvistetaan FRA:n aiemmissa tietosuojan liittyvissä tutkimustuloksissa, joiden mukaan kansallisille tietosuojaviranomaisille esitetään yleensä enemmän valituksia ja vain harvat valittajat aikovat aloittaa oikeudenkäyntimenettelyn. Tietosuojan alalla toimivia elimiä (kansalliset tietosuojaviranomaiset pois

luettuna), jotka eivät ole tuomioistuimia, on saatujen tietojen mukaan varsin vähän, ja monilla mainituilla elimillä on vain rajallinen toimivalta tarjota oikeussuojakeinoja.

- Valitusten käsittelystä vastaavat valvontaelimet (mukaan luettuna tietosuojaviranomaiset) ovat valtaosassa jäsenvaltioita riippumattomia toimielimiä.
- Jos valvontaelimenä toimivalla täytäntöönpanoviranomaisella on oikeussuojakeinoja koskevia valtuuksia, herää kysymys riippumattomuudesta, jos sillä on myös toimivalta määrätä tarkkailua. Riippumattomuus on paremmin varmistettu parlamentaaristen valvontaelinten ja valvonnasta vastaavien asiantuntijaelinten hallintorakenteiden kohdalla. Riippumattomuus ei kuitenkaan takaa tehokkaita oikeussuojakeinoja, jollei sitä ole tukemassa riittävä tietämys. Arvioitaessa valvontaelimen riippumattomuutta on myös tarkasteltava tapaa, jolla sen jäsenet nimitetään, ja jäsenen sijoittumista hallintohierarkiaan.
- Kansallisilla tietosuojaviranomaisilla on 13:ssa EU:n jäsenvaltiossa valtuudet tutkia yksittäisiä valituksia ja antaa sitovia päätöksiä. Kolmessa niistä rajoitetaan kuitenkin valtuuksia tutustua asiakirjoihin ja päästä tiloihin. Viidessä jäsenvaltiossa sovelletaan lisävaatimuksia, joissa määrätään kansallisen tietosuojaviranomaisen päällikön tai jäsenen läsnäolosta tiedustelupalvelujen tiloihin tehtävissä tarkastuksissa.
- Viisi seitsemästä jäsenvaltiosta, jotka antavat valvontaa hoitaville asiantuntijaelimille (muille kuin kansallisille tietosuojaviranomaisille) oikeussuojakeinoja koskevia erityisiä valtuuksia, sallii näiden elinten antaa sitovia päätöksiä. Kahdessa EU:n jäsenvaltiossa valvontaelimenä toimivalla täytäntöönpanoviranomaisella on myös oikeussuojakeinoja koskevia valtuuksia. Neljässä jäsenvaltiossa parlamentin valiokunnilla on oikeus käsitellä yksittäisiä valituksia, mutta vain yksi niistä voi ratkaista ne sitovilla päätöksillä.
- Kaikissa 28:ssa EU:n jäsenvaltiossa on oikeusasiamieslaitos. Useimmat niistä käsittelevät hallinnollisia laiminlyöntejä, mutta eivät tarkkailutoiminnan todellisia hyötyjä. Vain yksi jäsenvaltio antaa oikeusasiamieslaitokselle oikeussuojakeinoja koskevia valtuuksia asianomaisessa tiedustelulainsäädännössä. Lisäksi oikeusasiamieslaitoksen valtuudet voivat olla melko rajalliset ja sen toteuttamat menettelyt päätetään yleensä antamalla sitovien ja täytäntöönpanokelpoisten tuomioiden

sijaan ei-sitovia suosituksia, joiden tavoitteena on asioiden korjaaminen ja tulevien toimien ohjaaminen. Tämä heikentää selvästi laitoksen tarjoamien oikeussuojakeinojen tehokkuutta.

- Muita tekijöitä, jotka voivat parantaa yksityishenkilöiden mahdollisuuksia oikeussuojakeinojen

käyttöön, ovat todistustaakkaa ja joukkokanteita koskevien sääntöjen lieventäminen sekä väärinkäytösten paljastajien tehokas suojeleminen. Euroopan neuvoston parlamentaarinen yleiskokous katsoo väärinkäytösten paljastamisen olevan tehokkain väline tarkkailulle asetettujen rajojen täytäntöönpanemiseksi.

Päätelmät

Raportissa käsitellään EU:n rajalliseen toimivaltaan kuuluvaa alaa ja kuvataan jäsenvaltioiden keskinäistä erilaisuutta tiedustelupalvelujen organisoinnissa ja niiden keskeisten tehtävien suorittamisessa.

Tarkkailutoimet merkitsevät huomattavaa puuttumista yksilöiden oikeuksiin. Koska toimet ovat luonteeltaan salaisia, yksittäisten ihmisten on josain määrin luotettava viranomaisiin, joiden puolestaan on turvattava yksittäisten ihmisten perusoikeudet. Yhteiskunnan tiedustelupalveluja kohtaan tarvitseman luottamuksen saaminen edellyttää vastuullisuutta. Selkeä ja ymmärrettävä lainsäädäntö, vahvat valvontamekanismit, asianmukaiset hallintamekanismit ja tehokkaat oikeussuojakeinot ovat vain muutamia esimerkkejä vastuullisuuden edellyttämistä taustatekijöistä. Vastuullisuuden tavoitteen saavuttaminen on eittämättä hankalaa tiedustelupalvelun toiminnan salaisuuden vuoksi. Selkeän ja ymmärrettävän lainsäädännön käyttöönotto ja voimassa pitäminen sekä vahvat valvontamekanismit jäsenvaltioiden tasolla ovat vasta ensimmäinen askel kohti avointa ja perusoikeuksia noudattavaa

järjestelmää. Niiden toteuttaminen on hankalaa, koska sen tiellä on vielä monia esteitä.

Reaktiot Snowdenin paljastuksiin ovat tuoneet esille tarpeen mukauttaa ja vahvistaa asiaan liittyvää lainsäädäntöä niin EU:n tasolla kuin jäsenvaltioissa. FRA:n tutkimus osoittaa, että on jo toteutettu monia lainsäädäntöuudistuksia. Määräajoin tehtävistä arvioinneista, jotka koskevat tiedustelupalvelujen toiminnan puitteiden toimivuutta ja legitimitettiin, on tullava erottamaton osa valvontajärjestelmiä. Keskeinen kysymys on myös se, miten lainsäädännön uudistamista on jatkettava, jotta voitaisiin puuttua asianmukaisen valvonnan puutteeseen. EU:n jäsenvaltioiden uudistuksissa on lisäksi otettava huomioon viimeaikainen tekninen kehitys. Näin varmistetaan, että valvontamekanismeille annetaan tarvittavat työkalut ja asiantuntemus. Näihin tavoitteisiin pääseminen on kieltämättä haastavaa, mutta välttämätöntä, jotta suoriudutaan turvallisuuden takaamisen ja samanaikaisen perusoikeuksien turvaamisen vaikeasta tehtävästä.

Kansalaisten suojeleminen turvallisuuteen kohdistuvilta uhilta ja perusoikeuksien turvaaminen edellyttää herkkävaistoista tasapainoilua. Asiaa mutkistavat entisestään julmat terrori-iskut ja toisaalta tekniset innovaatiot, jotka mahdollistavat laajamittaisen viestintätietojen seuraamisen. Ne herättävät huolen yksityisyyden suoja ja tietosuojaa koskevien oikeuksien loukkaamisesta kansallisen turvallisuuden takaamisen nimissä. Snowdenin paljastukset, jotka toivat esille laajat ja kohdentamattomat maailmanlaajuiset tarkkailutoimet, tekivät selväksi, että näiden oikeuksien turvaamista on vahvistettava.

Tämä raportti on laadittu vastauksena Euroopan parlamentin kehoitukseen laatia perusteellinen tutkimus perusoikeuksien suojelemisesta tarkkailutoiminnan yhteydessä. Siinä kartoitetaan ja analysoidaan tarkkailutoimintaa koskevaa EU:n jäsenvaltioissa käytössä olevaa lainsäädäntöä. Siinä keskitytään niin sanottuun laajamittaiseen tarkkailutoimintaan ja kuvataan yksityiskohtaisesti myös eri puolilla EU:ta käyttöön otettuja valvontamekanismeja, esitellään tarkkailutoimien valvontaa hoitavien yksiköiden työtä ja esitellään niiden yksittäisten ihmisten käytettävissä olevia oikeussuojakeinoja, jotka aikovat riitauttaa kyseisen tiedustelutoiminnan. Raportissa esitellään asiaan liittyviä monimutkaisia näkökohtia ja kuvataan ongelmia, joita keskenään kilpailevat prioriteetit aiheuttavat. Raportissa myös kannustetaan jatkamaan keskustelua parhaista mahdollisista tavoista prioriteettien yhdistämiseen.

Lisätietoja:

FRA-raportti *Surveillance by intelligence services: fundamental rights safeguards and remedies in the EU – Mapping Member States' legal frameworks* (Tiedustelupalvelujen tarkkailutoiminta: perusoikeuksien turvaaminen ja oikeussuojakeinot Euroopan unionissa – jäsenvaltioiden lainsäädännön kartoitus) on kokonaisuudessaan osoitteessa <http://fra.europa.eu/en/publication/2015/surveillance-intelligence-services>

Ks. myös muita FRA:n tämän alan julkaisuja:

- FRA – Euroopan neuvosto (2014), *Käsikirja Euroopan tietosuojaoikeudesta*, Luxemburg, julkaisutoimisto, <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/handbook-european-data-protection-law> (saatavilla kaikilla unionin kielillä)
- FRA (2014), *Access to data protection remedies in EU Member States* (Tietosuojaan liittyvien oikeussuojakeinon saatavuus EU:n jäsenvaltioissa), Luxemburg, julkaisutoimisto, <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/access-data-protection-remedies-eu-member-states> ja raportin tiivistelmä <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/access-data-protection-remedies-eu-member-states-summary> (saatavilla kaikilla unionin kielillä)

Yleiskatsaus FRA:n tietosuojaan liittyvään toimintaan on osoitteessa <http://fra.europa.eu/en/theme/information-society-privacy-and-data-protection>

FRA – EUROOPAN UNIONIN PERUSOIKEUSVIRASTO

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Wien – Itävalta
Puh. +43 158030 -0 – Faksi: +43 158030 -699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)
[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)
twitter.com/EURightsAgency

© Euroopan unionin perusoikeusvirasto, 2015
Kuva: © Shutterstock

Print: ISBN 978-92-9491-012-7, doi:10.2811/641092
PDF: ISBN 978-92-9491-050-9, doi:10.2811/10882